

Nr 33.*Utlåtande i anledning av väckta motioner om förhöjning av sjöregleringsavgifterna.*

Tredje lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 315 i första kammaren av herr *Larsson, Nils August, m. fl.*, och nr 402 i andra kammaren av herr *Nilsson* i Östersund *m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, hemställes, »att riksdagen måtte besluta att till Kungl. Maj:t göra framställning om skyndsamt utredning angående en skälig förhöjning av de avgiftssatser, som skola tillämpas vid fastställande av regleringsavgifter i vattenmål, ävensom angående möjligheterna att tillskapa en form för snabb omprövning av redan fastställda regleringsavgifter, när på grund av inträffade extraordinära förhållanden synnerliga skäl härför föreligga».

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för motionärernas hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Över motionerna har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver yttranden inhämtats från vattenfallsstyrelsen, kammarkollegiet, länsstyrelserna i Västernorrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt sakkunniga för utredning rörande vissa ändringar i vattenlagen (vattenlagssakkunniga). På begäran av utskottet har yttranden över motionerna tillika avgivits av Svenska vattenkraftföreningen och Svenska naturskyddsföreningen.

I samband med behandlingen av motionerna har utskottet företagit en resa i Jämtlands och Västerbottens län. Härunder studerades vilken inverkan tilltänkta regleringar av sjön Lossnen, Malmomajsjön, Kultsjön och Stora Ransan kunde beräknas få på den kringliggande bygden. Dessutom besåg utskottet pågående arbeten å dammanläggningar vid Näverede och Stugun längs Indalsälven samt vid utloppet av Stora Ransan. I samband härmed delgavs utskottet vissa erfarenheter från Kalls *m. fl.* kommuner samt överlämnades en skrift från Vilhelmina sjöregleringskommitté och kommunalnämnd.

Gällande bestämmelser m. m.

Vattenlagen den 28 juni 1918 innehåller i 4 kap. 14 och 15 §§ bestämmelser om avgifter, som skall utgå vid vissa större vattenregleringsföretag. Lagrummen ändrades i vissa avseenden år 1944 (se prop. nr 169 och andra lagutsk. utl. nr 33).

Pliktig erlägga regleringsavgift är enligt 14 § den som äger strömfall, för vars räkning reglering jämlikt vattenlagen utföres. Även ägare av annat strömfall kan enligt den år 1944 antagna lagändringen under vissa omständigheter förklaras pliktig att gälda regleringsavgift. Förutsättning för avgiftsplikt är att genom vattenregleringen den uttagbara vattenkraften ökas med i medeltal 500 turbinhästkrafter. Medför regleringen sådan ändring av vattenföringen under året att förut uttagbar vattenkraft kan utnyttjas på fördelaktigare sätt, skall efter 1944 års lagändring så stor del av vattenkraften, som svarar mot förhöjningen av dennas värde, anses såsom ökning av den uttagbara vattenkraften.

Regleringsavgift skall utgå med minst tio öre och högst tre kronor årligen för varje turbinhästkraft, varmed genom regleringen den uttagbara vattenkraften i strömfallet i medeltal blivit ökad. Beloppet skall av vattendomstolen bestämmas särskilt för varje strömfall. Härvid bör hänsyn tagas dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- och avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagens ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall.

Vattendomstolens avgörande gäller för tjugu år i sänder. Varder ej under nittonde året ny prövning påkallad skall den förut meddelade avgiftsbestämmelsen lända till efterrättelse jämväl för nästa period. Bebygges strömfall efter det avgift bestämts äger vattendomstolen, ändå att tjuguarsperioden ej gått till ända, meddela ändrad avgiftsföreskrift, om det påkallas av myndighet som Konungen bestämt (kammarkollegiet). Sistnämnda lagregel tillkom år 1944 och gäller icke strömfall, för vilket avgift bestämts tidigare.

I fråga om användningen av influtna avgifter stadgas i 15 §, att de skall användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, så ock till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget, såsom jordbrukets främjande, särskilt genom jords torrläggning, eller beredande av tillgång till elektrisk kraft för samfärdsel, jordbruk, hantverk eller småindustri eller eljest för befolkningens behov. I kungörelse den 2 oktober 1953 (nr 620) har bestämmelser meddelats angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter. Såvitt rör regleringsavgifterna överensstämmer bestämmelserna med vad som stadgas i kungörelse i ämnet den 11 juni 1920. Enligt nämnda två kungörelser gäller att ansökan skall göras hos vattenrättsdomaren, om någon vill få bidrag av regleringsavgifter på grund av skada eller olägenhet, för vilken ersättning ej blivit bestämd av vattendomstolen (7 §). Ärendet avgöres av vattenrättsdomaren och två nämndemän (8 §). Om användning av regleringsavgifter för bygdens behov skall framställning göras hos Kungl. Maj:t (11 §).

Även i lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering finnes, sedan den 1 juli 1943, bestämmelser om regleringsavgifter (se prop. nr 253/1943 och andra lagutskottets utl. nr 44/1943). Kan tillfällig vattenreglering antagas medföra avsevärt men för den bygd, som beröres av företaget, eller är den båtnad, som vinnes, av stor betydelse, skall för tillgodoseende av sådant allmänt ändamål beträffande bygden, som avses i 4 kap. 15 § vattenlagen, avgift utgå för företaget med skäligt belopp — minst två tusen och högst trettio tusen för år (7 §). Avgiftsmaximum var ursprungligen femtontusen kronor men höjdes år 1952 (se tredje lagutskottets utl. nr 13/1952). Angående användningen av här berörda regleringsavgifter skall framställning alltid göras hos Kungl. Maj:t.

Från riksräkenskapsverket har utskottet införskaffat de senaste tillgängliga siffrorna för influtna regleringsavgifter och deras användning. Till jämförelse intages i nedanstående tabell även siffror för budgetåret 1942/43.

Län	Budgetåret 1942/43		Budgetåret 1952/53	
	Kronor		Kronor	
	Inkomster	Utgifter	Inkomster	Utgifter
Östergötlands	6 185: 75		11 671: 52	3 875: —
Jönköpings	6 050: 02		10 497: 99	4 531: 57
Kronobergs			1 565: 37	
Älvsborgs	9 913: 23		14 202: 25	71 250: —
Skaraborgs			1 319: 18	60: —
Värmlands			407: 60	
Kopparbergs	11 924: 77		40 852: 02	32 995: 75
Gävleborgs			3 041: 55	30: —
Västernorrlands	2 251: 57		41 750: 66	
Jämtlands	13 910: 25		¹ 219 538: 87	68 505: 33
Västerbottens			25 400: —	12 000: —
Norrbottens	48 947: 56	8 654: 11	170 610: 82	241 234: 06
Summa kronor	99 183: 15	8 654: 11	540 857: 83	434 481: 71

Tidigare ändringsförslag.

De spörsmål, som behandlats i förevarande motioner, har i vissa hänseenden dryftats i riksdagen vid ett flertal tidigare tillfällen. Utskottet torde beträffande frågans tidigare behandling få hänvisa till proposition nr 169/1944 med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 kap. 14, 15 och 16 §§ vattenlagen, m. m. samt andra lagutskottets utlåtande, nr 33, i anledning av propositionen ävensom till andra lagutskottets utlåtande nr 37/1947 i anledning av väckt motion om utredning av frågan om full ersättning till kringliggande bygd för skador i anledning av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar m. m. Ur dessa handlingar må här återges följande.

¹ Här ingår icke visst belopp, som av misstag tillförts regleringsavgiftsmedlen.

I en inom justitiedepartementet år 1942 upprättad promemoria föreslogs, att den övre gränsen för den latitud, inom vilken regleringsavgift skulle bestämmas, skulle höjas från tre till fyra kronor för turbinhästkraft. Enligt uttalande i nyssnämnda proposition till 1944 års riksdag hade emellertid latituden icke ens tillnärmelsevis blivit utnyttjad. Någon höjning av maximum enbart i syfte att påverka domstolarnas tillämpning i höjande riktning syntes enligt departementschefens mening icke påkallad, helst som han komme att föreslå att regleringsavgift skulle utgå ej blott för ökning av uttagbar vattenkraft utan även med anledning av ökat värde hos vattenkraften. Propositionen bifölls av riksdagen.

På hemställan av andra lagutskottet i ovan berörda utlåtande nr 37 anhöll 1947 års riksdag i skrivelse (nr 313) till Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning

1) av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, samt

2) beträffande möjligheterna att i fråga om sådan skada, som drabbat enskild, lämna denne ersättning i annan form än i penningar.

Riksdagsskrivelsen överlämnades av Kungl. Maj:t till 1945 års *vattenlags-sakkunniga* för att tagas i övervägande vid fullgörande av utredningens uppdrag.

De sakkunniga har sedan år 1945 framlagt ett flertal promemorior med förslag till ändrade bestämmelser i vattenlagen, bl. a. den 30 maj 1950 angående skyldighet för ägare av större vattenkraftanläggningar att tillhandahålla kraft åt kringliggande bygd samt den 17 maj 1952 om ersättning med anledning av företag enligt vattenlagen.

I några yttranden över sistnämnda, år 1952 framlagda promemoria, vari förordas ersättning till enskilda i form av mark och kraft, har beklagats att de sakkunniga icke tagit upp spörsmålet angående en lämpligare utformning av bestämmelserna om regleringsavgift.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anför bl. a.

Länsstyrelsen förmenar, att en rationell lösning av problemet om de enskilda ersättningarna icke kan vinnas annat än i samband med lösningen av problemet om ersättning åt bygden. Vilka former av ersättning man i sådant sammanhang kan komma att finna lämpligast, kan vara svårt att bedöma utan ett närmare studium. Största möjliga smidighet bör eftersträvas. Länsstyrelsen tror emellertid, att lösningen av problemet i vad det rör ersättning till bygden främst bör sökas i en om- och påbyggnad av det nuvarande begreppet regleringsavgifter. Sådan ersättning synes — där ej särskilda skäl ge anledning till annat beträffande visst skadobjekt — böra utgå i form av årliga avgifter, anknutna till av företagaren utvunnen medelenergimängd och till vattenfallsstyrelsens normaltaxa. Därigenom göras ersättningarna oberoende av penningvärdets fluktuationer, vilket är av allra största betydelse.

Länsstyrelsen i Jämtlands län yttrar i förevarande hänseende.

De sakkunnigas uppdelning av utredningsarbetet i etapper har av statsrådet och chefen för justitiedepartementet — med anledning av en av herr

Näsgård framställd fråga, föranledd av oron över dröjsmålet med utredningarna — den 6 november 1951 i riksdagen förklarats bero på de föreliggande reformkravens omfattning. Länsstyrelsen måste nu på det livligaste beklaga, att uppdelningen av ifrågavarande reformspörsmål fortsätter och att i den nu verkställda utredningen ej medtagits den av andra lagutskottet i dess ovannämnda utlåtande nr 37/1947 i främsta rummet upptagna och som synnerligen betydelsefull och brådskande betecknade frågan om bl. a. regleringsavgifterna och deras användning m. m. Särskilt oroande på denna punkt synes innehållet i statsrådets och chefens för justitiedepartementet slutord i det ovan berörda svaret till herr Näsgård vara, då nämligen statsrådet — efter en redogörelse för de förslag de sakkunniga framlagt eller kunde väntas komma att framlägga, därvid frågan om gottgörelse till bygd eller regleringsavgifterna ej omnämnts — förklarade, att de framställda reformkraven till väsentlig del prövats av utredningen och att det tills vidare vore oavgjort, huruvida ytterligare några frågor skulle upptagas. Emellertid har riksdagens tredje lagutskott i sitt den 27 mars 1952 avgivna utlåtande, nr 13, i fråga om regleringsavgifterna vid tillfällig vattenreglering bl. a. anfört följande:

»Utskottet vill erinra om att tidigare från riksdagens sida framförts önskemål om en revision av vattenlagens bestämmelser om regleringsavgift. I en skrivelse till Kungl. Maj:t år 1947 (nr 313) har riksdagen bl. a. uttalat, att utredning borde ske om icke vissa ändringar i dessa bestämmelser skulle kunna genomföras till gagn för bygden och utan större men för kraftförsörjningen. Det är uppenbarligen angeläget att det även vid reglering enligt 1939 års lag alltid finnes möjlighet att utdöma regleringsavgift som ger bygden skälig kompensation. Den av departementschefen nu föreslagna höjningen synes ej tillräcklig. Sedan det nuvarande maximibeloppet fastställdes år 1943, har penningvärdet nedgått betydligt. Med hänsyn härtill och till det mycket betydande intrång för bygden, som en del regleringsföretag kunna medföra, synes möjlighet böra finnas att i särskilda fall utdöma regleringsavgift, som överstiger det av departementschefen föreslagna högsta beloppet. Utskottet vill för sin del förordna, att maximibeloppet i enlighet med det av länsstyrelsen i Jämtlands län framförda förslaget fastställas till 30 000 kronor.»

Då riksdagen härutinnan följde utskottets förslag, vågar länsstyrelsen uttala den förhoppningen, att även den i riksdagens skrivelse 1947: 313 under 1) upptagna frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranledes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar, med det snaraste skall bli i sin helhet föremål för utredning och lagstiftning.

Yttrandena.

De flesta av de hörda remissinstanserna uttalar sig till förmån för en utredning rörande regleringsavgifterna. Bifall till den del av motionärernas hemställan som syftar till utredning om höjning av nuvarande övre gräns för avgiftslatituden i 4 kap. 14 § vattenlagen avstyrkes sålunda icke direkt i något yttrande, men vissa erinringar mot dylik förhöjning framföres av vattenfallsstyrelsen och Svenska vattenkraftföreningen. Gentemot tanken på en omprövning av redan fastställda avgifter andrages däremot bestämda gensagor av nämnda båda remissinstanser samt av kammarkollegiet och 1945 års vattenlagssakkunniga. Därest i anledning av motionerna utred-

ning skulle beslutas, bör utredningen enligt vattenfallsstyrelsens mening överlämnas till vattenlagssakkunniga.

Om tillämpningen av bestämmelserna angående regleringsavgifter uttalar *kammarkollegiet* följande.

Riktigheten av de av motionärerna lämnade uppgifterna rörande rättsutvecklingen och den nuvarande rättstillämpningen kan kollegiet på det hela vitsorda. Kollegiet vill dock anmärka att den av motionärerna åsyftade domen, enligt vilken maximiavgift enligt 4 kap. 14 § vattenlagen av vatten-domstol utdömts, nämligen regleringen av Ringselet och Sädvajaure (Norrbygdens vattendomstols dom den 22 januari 1953) blivit överklagad under yrkande om nedsättning av avgiften samt att förty någon slutlig prövning av avgiftens belopp ännu icke föreligger. Vidare må nämnas, att kollegiets yrkande i nyssnämnda mål avsåg en regleringsavgift av lägst 1 krona 50 öre, varför regleringsavgiften av vattendomstolen ex officio bestämts till högsta belopp.

Emellertid förhåller det sig utan tvivel så att det sjunkande penningvärdet medfört en väsentlig sammanpressning av latituden, eftersom domstolarna icke längre rimligen kunna utnyttja den lägre delen av skalan i den omfattning tidigare varit möjligt. Under 1920-talet höllo sig de utdömda avgifterna i allmänhet under en krona, medan de numera i regel ligga mellan 1 krona 50 öre och 2 kronor för utbyggda strömfäll. Såsom motionärerna antytt, medför domstolarnas naturliga benägenhet att reservera latitudens översta del för mera exceptionella fall, att den för normala fall användbara latituden blivit trängre än som ursprungligen avsetts.

För att få en uppfattning av behovet av högre regleringsavgifter har kammarkollegiet hänvänt sig till länsstyrelserna i de län, där regleringsavgifter av någon betydelse utdömts, med förfrågan i vad mån nämnda avgifter kommit till användning och om behov förefunnits, som icke kunnat tillgodoses med utdömda belopp. Av de yttranden som inkommit framgår i huvudsak följande:

Östergötlands län:

De årligen inflytande regleringsavgifterna uppgå till sammanlagt 3 875 kronor, varav de för Sommens reglering inflytande synas hava i det närmaste helt nyttjats. Några behov, som icke kunna tillgodoses, ha icke anmälts.

Jönköpings län:

För regleringen av sjöarna Furen och Flåren inflyter årligen 4 503 kronor 50 öre. Behållningen av dessa avgifter uppgick den 1 juli 1952 till 58 393 kronor 15 öre. Enligt kungl. brev den 29 december 1949 fingo högst 65 000 kronor disponeras för olika ändamål inom Jönköpings och Kronobergs län.

Älvsborgs län:

Regleringsavgifter inflyta årligen med följande belopp: Vänern 9 809: — kr, Fegen m. fl. 1 179: 90 kr, Östra Silen 750: — kr och Åsunden 1 031: 70 kr. Enligt kungl. brev den 14 november 1952 ha av influtna regleringsavgifter sammanlagt 73 150 kronor disponerats för olika ändamål inom Göteborgs och Bohus län, Älvsborgs län, Skaraborgs län och Värmlands län.

Skaraborgs län:

Från och med budgetåret 1949/1950 inflyter regleringsavgift med 1 170 kronor 6 öre årligen. Några utbetalningar ha ej förekommit.

Värmlands län:

Årligen inflyta regleringsavgifter om 376 kronor 50 öre, vilka ännu icke kommit till någon användning.

Kopparbergs län:

De årligen inflytande regleringsavgifterna uppgå till sammanlagt 17 995 kronor 75 öre och de fonderade till sammanlagt 203 282 kronor 27 öre. Huvuddelen faller å Siljans reglering med en årlig avgift av 9 905 kronor och 150 896 kronor 91 öre fonderade medel. Genom kungl. brev den 22 juni 1950 ha sammanlagt 109 000 kronor disponerats av regleringsavgifter för Siljan. I övrigt ha avgifterna hittills icke kommit till användning.

Gävleborgs län:

De årligen inflytande regleringsavgifterna uppgå till sammanlagt 3 041 kronor 55 öre, vilka ännu icke kommit till användning.

Västernorrlands län:

Sjöreglering	Årlig regleringsavgift	Influtna belopp inkl. räntor	Utbetalda belopp
Tåsjöns m. fl.	25 250: —	122 703: 08	—
Holmsjön m. fl.	10 819: 50	89 362: 30	61 370: —
Oxsjön m. fl.	741: —	16 141: 89	13 852: 30
Högforsån m. fl.	840: —	32 612: 02	—

Jämtlands län:

Tillfälliga regleringar enligt 1939 års lag.

Influtna belopp inklusive räntor	501 303: 84
Utbetalade belopp	383 735: —

Ständiga regleringar enligt vattenlagen.

Sjöreglering	Årlig regleringsavgift	Influtna belopp inkl. räntor	Utbetalda belopp
Torröns 1:a och 2:a reglering	13 764: —	162 484: 96	69 630: 82
Flåsjöns regleringar	15 400: —	98 664: 84	10 500: —
Storsjöns reglering	39 875: —	208 954: 38	60 587: 20
Näckstens reglering	5 517: —	22 912: 71	7 433: 33
Kvarnbergsvattnets reglering	56 300: —	173 145: 66	37 987: —
Stora och Lilla Blåsjöns reglering	10 250: —	31 662: 69	15 300: —
Lilla och Stora Jormsjöns med			
Kycklingvattnets reglering	6 500: —	20 078: 95	9 700: —
Storsjöutens reglering	32 400: —	171 689: 07	12 500: —

Några anspråk på regleringsmedel för skadeförebyggande åtgärder och till gottgörelse för skada och olägenhet av företag enligt vattenlagen ha ännu icke framställts, då tiderna för framställande av dylika anspråk ännu icke inträtt. Berättigade anspråk på bidrag av regleringsavgifter för ortsändamål ha framförts men med hänsyn till nödvändigheten av reservationer för skadeersättningar ha de icke kunnat upptagas i vidare utsträckning än vad uppgifterna utvisa. Med hänsyn till avgörandet inom en nära framtid av ett stort antal regleringsmål anser länsstyrelsen det angeläget att den i motionerna påkallade lagändringen snarast kommer till stånd.

Västerbottens län:

Sedan 1951 inflyta årligen 19 400 kronor för Vojmsjöns reglering. Medlen ha ej kommit till användning men regleringsavgifterna från blivande regleringar väntas bli av största betydelse i vissa delar av länet, där omfattande regleringar planeras.

Norrbottnens län:

Sjöreglering	Årlig regleringsavgift	Behållning 1/3 1953
Suorvasjöarna	125 290: —	474 818: 62
Suorvasjöarna (tillfällig reglering)	12 000: —	
Storavan och Uddjaur	1 330: —	19 747: 06
Hornavan	225: —	3 607: 29
Ringselforsen	300: —	3 309: 36

Av de lämnade uppgifterna framgår enligt kollegiets mening att regleringsavgifterna för närvarande har någon större betydelse endast för Jämtlands län. Enligt vad för kollegiet är känt är vidare regleringsavgifterna för suorvaregleringen i Norrbottens län även tagna i anspråk i stor utsträckning. Över huvud taget kan regleringsavgifterna enligt kollegiet antagas få sin största betydelse för Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län. Av utredningen synes kollegiet också framgå att regleringsavgifterna måste uppgå till icke alltför små belopp för att ha någon praktisk betydelse.

Motionärernas hemställan i fråga om förhöjning av avgiftslatitudens övre gräns möter såsom redan antytts icke någon erinran från kammarkollegiet, de fyra hörda länsstyrelserna, vattenlagssakkunniga eller Svenska naturskyddsföreningen, medan en viss tvekan i detta hänseende finnes hos vattenfallsstyrelsen och Svenska vattenkraftföreningen.

Kammarkollegiet anför i frågan följande.

De sjöar, som lämpa sig för reglering, äro i allmänhet belägna inom områdena närmast öster om fjällryggen vid gränsen mot Norge. Bygderna kring sjöarna äro ofta glest bebodda eller falla inom områden, som uteslutande disponeras av lappbefolkningen. Regleringsavgifterna ha därför ekonomisk betydelse för rätt små folkgrupper inom tämligen snävt begränsade områden. För dessa gruppers existensmöjligheter och trivsel kunna avgifterna däremot vara av desto större vikt. En anpassning av regleringsavgifterna efter nu rådande förhållanden synes därför väl värd att komma under övervägande.

Samtidigt måste det vid tillämpningen av bestämmelserna tillses att regleringsavgifterna icke bestämmas och användas på sådant sätt att detta kommer i strid med målsättningarna för en sund jordbrukspolitik. Avgifterna böra ej användas för att vidmakthålla eller locka till bosättningar, som aldrig kunna bli ekonomiskt bärkraftiga. Någon anledning att för närvarande befara en sådan användning synes dock ej föreligga.

Någon närmare motivering för att latituden för regleringsavgiften sattes till lägst 10 öre och högst 3 kronor för turbinhästkraft synes ej ha redovisats i vattenlagens förarbeten.

Den i justitiedepartementets promemoria 1942 föreslagna förhöjningen av latitudens övre gräns till fyra kronor motiverades med behovet att säkerställa att domstolarna, som i allmänhet fastställt belopp långt ned på skalan, skulle utdöma ett högre belopp än ditills, när bygdens behov föranledde därtill. Att vattendomstolen skulle komma att tillse, att avgifterna ej bleve så betungande att de förhindrade kraftens tillhandahållande till skäligt pris, ansågs uppenbart.

Att förslaget avvisades av departementschefen i proposition nr 169/1944

har motiverats med det formella skälet att latituden dittills icke blivit fullt utnyttjad av domstolarna. En bidragande orsak till att departementschefen kom att intaga denna ståndpunkt kan även ha varit de särskilt från vattenfallsstyrelsen framförda betänkligheterna mot en höjning av regleringsavgifterna av sådan storlek att kraftpriserna kunde påverkas därav.

Sedan 1944 har penningvärdet sjunkit betydligt. Det kan därför inte råda något tvivel om att försämringen av penningvärdet numera utgör skäl för ett förläggande av latitudens övre gräns än högre än till fyra kronor. Därvid får hållas i sikte att reformens syfte skulle vara att ge domstolarna möjlighet att anpassa regleringsavgiften efter den nu rådande prisnivån, med samtidigt beaktande av att avgifterna ej bliva för företagen oskäligt betungande. Den övre delen av skalan är avsedd för de undantagsfall, i vilka skadorna bliva avsevärda.

Mot en lagändring med syfte att möjliggöra utdömmande av högre regleringsavgifter kan invändas att behovet att tillgodose de genom sjöregleringarna skadade bygderna blivit mindre efter den genom lagen den 31 mars 1950, nr 122, företagna ändringen av anvisningarna till 9 § kommunalskattelagen. Enligt nämnda anvisningar skall regleringsdamm taxeras för sig, därvid värderingen sker på grundval av anskaffningskostnaderna; i dessa kostnader inräknas jämväl ersättningar för skada å mark och andra ersättningar för skada eller intrång samt kostnader för rensningar och skadeförebyggande åtgärder m. m.

Denna ändring medför att den kommun, inom vilken regleringsdammen är belägen, kommer att tillföras ett betydande fastighetstaxeringsvärde, vilket bör uppväga den försvagning av skatteunderlaget, som regleringsskadorna medför. Härtill får dock anmärkas att det icke alltid förhåller sig så att regleringsdammen är belägen inom den kommun, där regleringsskadorna kring regleringssjön inträffa. Det har vidare visat sig att besvärliga skador och olägenheter av en reglering kunna uppkomma nedströms regleringsdammen på flera mils avstånd från denna. Skadorna äro följaktligen icke alltid begränsade till den kommun, där regleringsdammen är belägen. Enligt 4 kap. 15 § vattenlagen äro vidare de ändamål, till vilka regleringsavgifterna må användas, icke i första hand kommunala. Även om ifrågasvarande ändring av kommunalskattelagen kan bidra till en rättvisare fördelning av det kommunala skatteunderlaget i samband med vattenregleringar, utgör den sålunda intet avgörande skäl mot en rimlig höjning av regleringsavgifterna.

Det nuvarande konjunkturläget kan givetvis åberopas såsom skäl mot åtgärder, som kunna öka industriens kostnader och försvaga dess konkurrenskraft mot utlandet. En höjning av kraftpriset måste få en prisfördyrande effekt. Vid bedömning av regleringsavgifternas eventuella inverkan på kraftpriset måste emellertid beaktas att den genom regleringar av olika slag vunna kraftökningen hittills visat sig vara den billigaste formen för en ökning av kraftproduktionen. Regleringsavgiftens inverkan kan därvid, även om högsta möjliga avgift skulle uttagas, anlagas belöpa endast till bråkdelar av ett öre per kilowattimme. I själva verket kommer dock en höjning av den övre gränsen för regleringsavgiftens latitud sannolikt att medföra endast en måttlig förhöjning av regleringsavgifterna. Denna skulle för övrigt inträda först så småningom allt eftersom vattendomstolarna finge anledning att bestämma nya eller ompröva äldre regleringsavgifter.

Några mera vägande skäl mot en anpassning av regleringsavgifterna efter det nuvarande penningvärdet föreligga enligt kollegiets mening därför icke.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län hänvisar till sitt ovan (s. 4) berörda yttrande över vattenlagssakkunnigas promemoria den 17 maj 1952 samt yttrar vidare.

Beträffande regleringsavgifternas storlek vill länsstyrelsen särskilt påpeka, att länsstyrelsen i olika sammanhang framhållit, att behovet av regleringsmedel i princip är obegränsat, varför länsstyrelsen regelmässigt uttalat den meningen, att avgifter böra påyrkas till det maximala belopp, som vattenlagen medger. Som grund för denna mening har länsstyrelsen angivit, att avgifterna böra uttagas icke endast för att kompensera de framtida allmänna skadeverkningarna utan även för att direkt främja den exploaterade bygdens utveckling på sätt 4 kap. 15 § vattenlagen förutsätter. Enligt länsstyrelsens erfarenhet ha regleringsföretagen i allmänhet mycket vittgående konsekvenser för de därav berörda kommunerna. Regleringsmedlen behövas givetvis i första hand och mest påtagbart för fortsatt elektrifiering av bygden. Härtill kommer emellertid regelmässigt behov, som äro svåra att i förväg kostnadsberäkna men icke desto mindre angelägna och välmotiverade. Som exempel må nämnas förbättrade kommunikationer, åtgärder för utveckling av jordbruk och andra näringar samt för standardförbättringar i övrigt, allt problem som mer eller mindre direkt härflyta från regleringsföretagen genom att befintliga vägar (vintervägar) gjorts obrukbara eller försämrats, åkerjord översvämmats o. s. v. Länsstyrelsen finner sig mot bakgrunden av det anförda böra understryka behovet av att regleringsavgifterna höjas på ett sådant sätt, att de kunna lämna de värdefulla bidrag till bygdens allmänna utveckling, vartill de avsetts. Behovens omfattning gör att avgifterna i allmänhet ej kunna nyttiggöras, förrän de nått en betydande storlek, vilket medfört att de nuvarande avgifterna ofta fått fonderas under ett flertal år.

Länsstyrelsen i Jämtlands län åberopar ett utlåtande över motionen II: 308 vid 1947 års riksdag, i vilket länsstyrelsen påyrkat en höjning av avgiftslatitudens övre gräns till förslagsvis fem kronor. Då frågan, oaktat 1947 års riksdagsskrivelse i ämnet, hittills icke utretts, instämmer länsstyrelsen helt i motionärernas hemställan i förevarande avseende. Länsstyrelsen ansluter sig jämväl till deras uttalanden beträffande erfarenheten av de regleringsföretag, som under senare år igångsatts, och de begränsade möjligheterna att med nu utgående regleringsavgifter tillfredsställande tillgodose vederbörande bygders intressen.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller, att i länet hittills endast utförts ett mera betydande regleringsföretag och att några större belopp i regleringsavgifter följaktligen icke varit tillgängliga. Under de närmaste åren kunde regleringsavgifterna däremot visa sig bli av största betydelse i vissa delar av länet, där mycket betydande regleringsföretag påbörjats eller planerats och där skadorna för bygden väntades bli av stor omfattning. Det vore alltså ett väsentligt intresse för detta län, att regeringsavgifter framtiden kunde utdömas med sådana belopp, att den gottgörelse till bygden, som man velat lämna i denna form, bleve till avsedd nytta. Med den försämring av penningvärdet, som inträtt sedan nuvarande avgiftsbelopp fastställdes, vore det tydligt att detta ej kunde bli fallet om ej avgiftsmaximum höjdes. Länsstyrelsen förordar på grund härav livligt, att den i motionen begärda utredningen kommer till stånd.

Länsstyrelsen i Norrbottens län delar motionärernas uppfattning, att en höjning av regleringsavgifterna är motiverad på grund av den försämring av penningvärdet, som skett, sedan den nu gällande avgiftsskalan fastställdes. Att vattendomstolarna hittills förhållandevis sällan utdömt maximumavgiften, anser länsstyrelsen icke böra hindra en avgiftshöjning, då, såsom motionärerna även påpekat, avgiftsskalans maximum torde vara avsedd för de extraordinära fallen.

Vattenlagssakkunniga erinrar om att frågan om grunderna för regleringsavgift enligt lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering var föremål för prövning vid 1952 års riksdag (se ovan s. 3 och 5). Det synes vattenlagssakkunniga motiverat, att även frågan om förhöjning av avgiftssatserna för regleringsavgifter enligt vattenlagen nu upptages till prövning.

Svenska naturskyddsföreningen anför.

På senare tid ha de stora vattenkraft- och vattenregleringsföretagens omfattande skadeverkningar ur naturskyddssynpunkt i ökad grad blivit uppmärksammade. Naturskyddsföreningen söker i sin verksamhet — i samråd med vattenkraftintressenterna samt med sina länsombud och lokalföreningar liksom med andra intresserade organisationer — medverka till en sådan planering och utformning av företagen, att dylika skadeverkningar såvitt möjligt förebyggas eller mildras. Företagen äro emellertid ofta av den storleksordning och beskaffenhet, att de medföra våldsamma ingrepp i naturen. Särskilt i Norrland blir landskapsbilden inom vidsträckta områden helt förändrad genom uppdamningar och andra åtgärder för vattenkraftens utnyttjande. Den gottgörelse som enligt vattenlagens ersättningsregler utgår till enskilda sakägare kan uppenbarligen ej tillnärmelsevis kompensera dessa skadeverkningar, som drabba bygden i dess helhet och för övrigt hela vårt land.

Vattenregleringsavgifterna skola enligt gällande bestämmelser användas dels till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada och olägenhet, dels ock för lillgodoseende av olika allmänna ändamål beträffande den bygd som beröres av företaget. Numera torde icke avgifterna i någon nämnvärd utsträckning behöva tagas i anspråk till ersättningar åt enskilda skadelidande. Man bör kunna räkna med att den väsentliga delen av influtna avgiftsmedel får användas för allmänna ändamål för bygdens bästa. Det är många olika behov som här anmäla sig. Lagen nämner särskilt jordbrukets främjande och beredande av tillgång till elektrisk kraft. Med hänsyn till de stora företagens inverkan på landskapsbilden kan det även finnas anledning att taga medlen i anspråk för naturskyddsfrämjande åtgärder av skilda slag. Visserligen ankommer det på företagarna att i samband med företagets genomförande medelst olika åtgärder söka avhjälpa alla olägenheter som ha direkt samband med företaget. Den kvarstående allmänna förlusten ur naturskyddssynpunkt är emellertid ofta så betydande, att kraftindustrien skäpligen bör bidra till exempelvis vården om faunan och floran liksom av särskilda naturskyddsområden inom det område som eljest kan få del av regleringsavgiften. Den verksamhet som centralt eller länsvis bedrivs av naturskyddsföreningen, dess länsombud och lokalorganisationer är också till väsentlig del föranledd av kraftföretagen och är därför följdriktigt förtjänat av bidrag från kraftindustrien. Särskilda arbeten som utföras på uppdrag av företagarna skola naturligtvis betalas i vanlig ordning.

De avgifter som enligt gällande bestämmelser utgå måste i betraktande av företagens omfattning och verkningar anses tämligen låga. Visserligen ha avgiftsmedlen på sina håll icke kommit till användning i nämnvärd utsträckning utan tills vidare fonderats. Anledningen härtill torde dock icke ha varit att bygden ej haft behov av medlen, utan förklaringen är att söka i att formerna för medlens förvaltning och disponerande äro mindre lämpliga. Det bör övervägas om icke medlen skulle kunna omhänderhavas på ett sätt som gör det lättare att utan dröjsmål låta dem komma till effektiv användning.

Under alla förhållanden är det rimligt att grunderna för regleringsavgifternas bestämmande anpassas efter den penningvärdeförsämring som inträtt under senare år. Föreningen vill därför tillstyrka motionärernas yrkande om utredning angående förhöjning av de avgiftssatser som skola tillämpas vid fastställande av regleringsavgifter.

Vattenfallsstyrelsen yttrar i förevarande hänseende, att kravet på regleringsavgifternas avpassning efter det ändrade penningvärdet kan synas rimligt. Starkare skäl talar därför nu, än vad fallet var år 1944, för en höjning av avgiftslatituden. När förhållandena emellertid alltjämt är sådana, att avgifter inom den högre tredjedelen av skalan endast undantagsvis tillämpas, förefaller det dock vattenfallsstyrelsen, som om tillräckligt utrymme skulle finnas för ett hänsynstagande till den inträffade penningvärdeförändringen inom den nuvarande avgiftsskalan och detta även utan tillgripande av avgiftsmaximum för annat än extraordinära fall.

Svenska vattenkraftföreningen finner icke utredning vara påkallad om förhöjning av ifrågavarande avgiftssatser men vill ändock icke avstyrka att sådan utredning äger rum. Föreningen utvecklar sina synpunkter i ämnet på följande sätt.

Avgiftslatituden för regleringsavgifterna har bestått sedan vattenlagens tillkomst men användningsmöjligheterna utökades genom lagändring år 1944. Vid förarbetet till denna lagändring föreslogs jämväl (i utredningspromemoriar) en höjning av avgiftsmaximum från tre till fyra kronor. I föreningens yttrande (i april 1943) över förslaget avstyrktes denna höjning, huvudsakligen med den motivering att en höjning av vattenregleringsavgifterna oundvikligen måste medföra motsvarande höjning av priset på elektrisk kraft.

Sedan år 1943 ha engros-kraftpriserna — av andra orsaker än här ifrågavarande — stigit med ungefär 30 %. (I motionerna göres gällande att kraftpriserna i stort sett ha följt levnadskostnadernas förändringar under de senare åren. Detta är icke riktigt; under den senaste tioårsperioden ha levnadskostnaderna (inkl. skatter) stigit med ca 50 %, medan engros-kraftpriserna som nämnts blott stigit med ca 30 %, detaljkraftpriserna med ännu mindre, ca 20 %.) En viss höjning av regleringsavgifterna kunde mot bakgrunden häraas te sig såsom icke omotiverad. Den år 1943 ifrågasatta höjningen av maxigränsen från tre till fyra kronor borde sålunda kunna upptagas till förnyad prövning med hänsyn till det penningvärdets fall och den höjning av krafttaxorna, som ägt rum under tioårsperioden sedan nämnda år. Det måste dock fortfarande betonas, att en höjning av avgifterna — i den mån domstolarna utdöma högre belopp — måste leda till den höjning av krafttaxorna, som erfordras för kostnadstäckning.

I den proposition, som behandlade 1944 års ändring av bestämmelserna om vattenregleringsavgift, anförde departementschefen som skäl mot höj-

ning av maximigränsen *dels* att dittillsvarande latitud icke ens tillnärmelsevis blivit utnyttjad, *dels* att höjning enbart i syfte att påverka domstolar-
nas tillämpning i höjande riktning vore opåkallad, helst som han komme att föreslå att regleringsavgift skall utgå ej blott för ökning av uttagbar vatten-
kraft utan även med anledning av ökat värde hos vattenkraften. Båda skälen
äro fortfarande aktuella; i realiteten höjdes avgifterna väsentligt genom av-
giftsberäkningens utvidgning. Under den senaste tioårsperioden har produk-
tionsförmågan i landets vattenkraftverk fördubblats genom nyanläggningar.
Utgående regleringsavgifter måste ha ökat i ungefär samma grad. Fortsatt
utbyggnad medför ytterligare ökning. Befintliga regleringar bli mer och mer
utnyttjade, varigenom regleringsavgifter komma att utgå eller höjas för
strömfall, som utbyggas. Regleringsavgifterna komma sålunda undan för
undan att växa.

När vattenlagen skrevs, hade man ingen tanke på att norrländsk vatten-
kraft skulle komma att utbyggas i så stor omfattning och så snart som skett.
Regleringsavgifterna ha genom denna utbyggnad kommit att uppgå till myc-
ket större summor än man sålunda kunde förutse. Även detta talar mot en
höjning. Som exempel på storleken av utdömda regleringsavgifter må näm-
nas att för genomförda sjöregleringar inom Frostvikens socken utbetalas
73 000 kronor per år och för reglering av sjöar inom Kalls socken utbetalas
årligen 51 000 kronor. För hela Jämtlands län uppgå vattenregleringsavgif-
terna till 212 500 kronor per år.

I detta sammanhang må påpekas att de bygder, som beröras av sjöregle-
ringar för kraftverksändamål, erhålla stora tillskott till täckande av ge-
mensamma utgifter genom fastighetsskatten på anläggningarna. Tack vare
de år 1950 ändrade bestämmelserna för beräkning av taxeringsvärdet tillfö-
ras ifrågavarande kommuner betydligt ökade skatteintäkter. Som exempel
må nämnas att i Frostvikens kommun uppgår skatt för sjöregleringsanlägg-
ningar till 73 000 kr. per år (motsvarande ungefär $\frac{1}{6}$ av hela kommunal-
skatteinkomsten) och i Kalls kommun till 56 000 kr. per år (motsvarande
ungefär $\frac{1}{4}$).

Som av det anförda framgår finnes visst skäl för en höjning av maximi-
gränsen för vattenregleringsavgift, medan andra skäl tala mot en höjning.
De senare äro uppenbarligen övervägande, varför en höjning icke synes
vara erforderlig.

I spörsmålet angående omprövning av redan fastställda
regleringsavgifter har remissinstansernas ställningstagande bli-
vit i någon mån beroende på hur man uppfattat motionernas syfte i denna
del. Tanken på att ompröva redan nu fastställda avgifter har sålunda vun-
nit mindre gehör, medan starkare sympatier funnits för tanken att de av-
gifter, som framdeles blir bestämda, bör kunna omprövas efter kortare tid
än tjugu år.

Länsstyrelsen i Jämtlands län finner de skäl bärande som motionärerna
anfört i denna fråga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län anser det vara otillfredsställande, att reg-
leringsavgifterna fastställas för så långa tidsperioder som tjugu år utan att
möjlighet finnes att före periodens utgång ändra avgifternas storlek även om
starka skäl föreligger därför.

Enligt vad Svenska naturskyddsföreningen uttalat vore det givetvis önsk-
värt att de nya grunder, som bleve resultatet av en utredning angående för-

höjning av avgiftslatitudens övre gräns, kunde tillämpas å redan fastställda avgifter. Detta syntes dock kunna ske endast i den mån den löpande tjuguarperioden utginge.

Kammarkollegiet förordar utredning i syfte att snarast åstadkomma en förkortning av tiden för regleringsavgifternas omprövning. Kollegiet anför härutinnan.

Uppfattningen att i extra ordinära situationer det må vara tillåtet att verkställa en jämkning av avtal eller lagakraftvunna domar till förmån för den ena parten har visserligen accepterats på familjerättens område genom lagen den 6 juni 1952 om höjning av vissa underhållsbidrag. Det kan emellertid ifrågasättas om tillräckligt starka skäl föreligga för motsvarande åtgärder i fråga om regleringsavgifterna. Kollegiet är emellertid ense med motionärerna därom att den tidrymd av tjuguar, efter vilken omprövning av regleringsavgifterna för närvarande kan påkallas, numera måste — särskilt i ljuset av vunna erfarenheter angående penningvärdeförsämringen under senare år — anses alltför lång. En förkortning av denna period, förslagsvis till hälften, synes därför vara motiverad.

Vattenlagssakkunniga yttrar i nu förvarande hänseende.

För en omprövning av redan fastställda regleringsavgifter talar att många under de senaste åren fastställda regleringsavgifter till följd av inflationen komma att under en följd av år utgå med betydligt reducerade realvärden. Att genom lagstiftning förkorta den nu gällande tjuguarperioden beträffande redan fastställda avgifter och i strid mot lagakraftvunna domar ålägga företagarna nya kanske betydande ekonomiska förpliktelser möter emellertid ganska stora belänkligheter. Dylka betänkligheter möta ej med samma styrka mot en förkortning av perioden utan retroaktiv verkan, d. v. s. med tillämpning å äldre företag allenast i den mån den löpande tjuguarperioden utgår. Det bör dock påpekas att icke oväsentliga praktiska olägenheter äro förenade med alltför låta omprövningar. Därest en utredning angående avgiftssatserna verkställes, torde den emellertid kunna omfatta även frågan om en snabbare omprövning av avgifterna.

Det synes *vattenfallsstyrelsen* betänkligt göra redan utdömda avgifter till föremål för omprövning under löpande tjuguarperiod. I och med att dom i ett regleringsmål fallit borde en företagare för en någorlunda lång tid framåt kunna känna trygghet för att företaget, om regleringstillståndet begagnades, icke komme att belastas med ytterligare pålagor. Då en omprövning kunde ske vart tjugonde år vore sörjt för att avgifterna icke på grund av penningvärdeförsämring komme att på längre sikt förlora i värde. I fråga om redan utdömda avgifter finge en lagstiftning av det av motionärerna önskade slaget en direkt retroaktiv karaktär, vilket omöjligt kunde vara av förhållandena påkallat.

Svenska vattenkraftföreningen avstyrker såväl förslaget om utredning angående omprövning av redan fastställda avgifter som en förkortning av de tjuguarperioder för vilka avgifterna fastställts. För kraftföretagen framstode det som en nödvändighet att i största möjliga utsträckning kunna räkna med på förhand bestämda utgifter under den tid produktionsanläggningen vore avsedd att brukas. Att plötsligt ställas inför det faktum, att utgifterna väsentligt ökar, stode för kraftföretaget i stark kontrast mot det

krav, som normalt ställdes på företaget, nämligen att tillgodose abonnenterna med elkraft till bestämda och såvitt möjligt stabila priser.

I vissa frågor som ej berörts i motionerna har i ett par remissyttranden framförts synpunkter, vilka enligt ifrågavarande remissinstansers mening borde beaktas vid en utredning rörande regleringsavgifterna.

Kammarkollegiet anför sålunda.

När frågan om regleringsavgifterna nu aktualiserats anser kollegiet sig böra anmäla att kollegiet haft uppmärksamheten fäst på att institutet i fråga även i vissa andra avseenden torde vara moget för en översyn, ehuru kollegiet hittills ansett att man i vissa frågor borde avvakta prejudikat i högsta instans. Sålunda synes det vara möjligt att undgå regleringsavgift genom att företaga regleringen av en sjö i flera etapper, vilka var för sig icke medföra en vinst om femhundra turbinhästkrafter. Regleringen av flera till samma vattensystem hörande sjöar inom en ort kan medföra avsevärda olägenheter, men om regleringsvinsten för varje sjö icke uppgår till femhundra turbinhästkrafter inträder icke skyldighet att utgiva regleringsavgift.

Att pålägga regleringsavgifter för så kallad profilreglering synes knappast vara motiverat, och tanken därpå får anses vara övergiven. Däremot ha korttidsregleringar av en typ, som medför växlande vattenstånd på betydande älvsträckor, kommit till användning i en omfattning, som icke synes ha varit av lagstiftaren förutsedd. Deras skadeverkningar på fiske, vintervägar, flottning och stränder äro ofta synnerligen omfattande och kunna jämnställas med de skadeverkningar, som regleringsmagasinen åstadkomma. Olägenheterna äro i ej ringa utsträckning av sådan art, att de ej kunna förebyggas eller kompenseras genom skadeersättningar. Dessa regleringar, som icke föranleda några anläggningskostnader för företagen, äro i regel mycket vinstgivande. Möjlighet att uttaga regleringsavgifter för korttidsregleringar av sådan typ synes böra komma under överbägande.

Såsom kollegiet förut påpekat kunna skadeverkningarna av större sjöregleringar sträcka sig långt nedåt älvdalarna om ej utjämnande magasin finnas. Begreppet bygd, som beröres av företaget, kan därför ej inskränkas till trakten kring magasinet utan måste avse även områdena kring det nedanför liggande vattendraget, så långt skadeverkningarna sträcka sig.

Vattenlagssakkunniga uttalar.

I samband med en utredning angående regleringsavgifterna bör enligt de sakkunnigas mening även frågan om avgiftsmedlens användning uppmärksammas. Enligt gällande bestämmelser skola inlutna avgifter användas *dels* till förebyggande eller minskande av skada eller olägenhet, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av vattendomstolen bestämd, samt till gottgörelse för sådan skada eller olägenhet, *dels ock* för tillgodoseende av olika allmänna ändamål beträffande den bygd som beröres av företaget. Genom de erfarenheter som under senare år vunnits angående verkningarna av regleringar och med den vidsträckt tillämpningen av det genom 1952 års ändringar i vattenlagen lagfästa deldomssystemet torde man för framtiden kunna räkna med att enskilda skadelidande regelmässigt bli ersatta direkt av företagaren och att någon större del av regleringsavgifterna sålunda ej behöver reserveras för ersättning i anledning av oförutsedda skador. Även i övrigt synes det vara skäl att undersöka nya möjligheter för ett effektivt och ändamålsenligt utnyttjande av regleringsavgifterna.

Därest en utredning i fråga om förhöjning av regleringsavgifterna igångsattes, föreslår *Svenska naturskyddsföreningen*, under åberopande av vad föreningen anfört rörande en dylik utredning, att densamma får avse jämväl sättet för avgiftsmedlens förvaltning och disponerande.

Utskottet.

Motionärernas önskan om utredning tar sikte på sådan ändring av bestämmelserna om regleringsavgifter i vattenmål, att dylika avgifter skall kunna utgå med större belopp än hittills. De stadganden i ämnet, vilka finnes i lagen den 20 oktober 1939 med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, har emellertid icke särskilt nämnts i motionerna. Då de dessutom så sent som år 1952 ändrades i den av motionärerna avsedda riktningen, skall de i det följande lämnas åsido. Vad nedan anföres har avseende allenast å de regleringsavgifter, som fastställes enligt vattenlagen den 28 juni 1918.

Om vattenreglering skall verkställas i den mera betydande omfattning, som anges i 4 kap. 14 § vattenlagen, är ägare till strömfall, för vars räkning regleringen utföres, pliktig erlagga regleringsavgift. Också ägare till annat strömfall, för vilket regleringen är till båtnad, kan under vissa förhållanden åläggas gälda sådan avgift. Avgiften skall årligen utgå med minst tio öre och högst tre kronor för varje turbinhästkraft, som enligt bestämmelserna i nämnda paragraf beräknas komma strömfallet till godo genom regleringen. Avgiftens storlek fastställes av vattendomstolen, som därvid skall ta hänsyn dels till den större eller mindre förändring av vattenstånds- eller avrinningsförhållanden, som genom företaget förorsakas, och den olägenhet eller fördel, vilken härigenom uppkommer för den kringliggande bygden, dels ock till den större eller mindre kostnad, som är förenad med företaget, samt företagets ekonomiska betydelse för varje särskilt strömfall. Domstolens avgörande gäller i regel för tjugu år. Avgiftsmedlen skall enligt 4 kap. 15 § vattenlagen användas dels till förebyggande av skada, som vållas genom företaget och för vilken ersättning icke blivit av domstolen bestämd, och till gottgörelse för sådan skada (oförutsedd skada), dels ock för tillgodoseende av annat ändamål beträffande den bygd, som beröres av företaget (bygdens behov).

Sedan 1942 års riksdag med anledning av motioner hemställt om utredning bland annat av frågan, huruvida de vid denna tidpunkt i vattenlagen upptagna bestämmelserna om regleringsavgifter kunde anses till fyllest för det med dem avsedda syftet, vidtogs efter förslag i proposition nr 169 till 1944 års riksdag vissa ändringar i nämnda lagregler. Principerna för beräkning av hur många turbinhästkrafter som genom vattenreglering bleve till nytta för ett strömfall ändrades sålunda i en för strömfallsägarna skärpande riktning. Vidare infördes den nyss nämnda bestämmelsen om uttagande av avgift även av ägare till i regleringen icke deltagande strömfall,

för vilket regleringen är till båtnad. Slutligen sidoordnades de två huvudändamålen för avgifternas användning. Dittills hade den användning som avsåg oförutsedd skada haft företrädesrätt framför tillgodoseendet av bygdens behov.

Till grund för nyss berörda proposition låg en inom justitiedepartementet år 1942 upprättad promemoria. I promemorian framställda förslag tillgodosåg i några hänseenden i vidare mån än propositionen de intressen, som föranlett tillkomsten av bestämmelserna om regleringsavgift. Sålunda föreslogs bl. a., att den övre gränsen för avgiftslatituden skulle höjas från tre till fyra kronor för varje vunen turbinhästkraft. I fråga om användningen av avgiftsmedlen föreslogs, att avgifterna skulle helt användas till bygdens behov.

I åtskilliga yttranden över promemorian framfördes betänkligheter mot ett genomförande av promemorians förslag. Beträffande den föreslagna höjningen av latitudens övre gräns anfördes bl. a., att en dylik höjning icke kunde undgå att medföra höjning av priset på den utvunna elkraften. Latituden hade vidare icke ens tillnärmelsevis blivit utnyttjad.

I propositionen erinrades om sistberörda synpunkt samt uttalades därjämte, att någon höjning av maximum enbart i syfte att påverka domstolarernas tillämpning i höjande riktning icke syntes påkallad.

Vid 1947 års riksdag hemställdes i motionen II: 308 om utredning av bl. a. frågan om full ersättning till den kringliggande bygden för skador i anledning av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar. I utlåtande över motionen anförde andra lagutskottet (utl. nr 37/1947 s. 23), att det borde övervägas, om icke några av de i ovannämnda promemoria framlagda men i propositionen icke upptagna förslagen skulle kunna genomföras till gagn för bygden och utan större men för kraftförsörjningen. På hemställan av utskottet anhöll riksdagen i nu förevarande hänseende om skyndsamt utredning av frågan om gottgörelse till bygd för skada, som föranleddes av vattenkraftanläggningar och vattenregleringar. Riksdagsskrivelsen i ämnet överlämnades av Kungl. Maj:t till 1945 års vattenlagssakkunniga för att övervägas vid fullgörande av de sakkunnigas uppdrag.

Sedan vattenlagssakkunniga fullgjort det dem år 1945 lämnade utredningsuppdraget ävensom därutöver avlämnat vissa promemorior, varibland en rörande det s. k. bygdekraftinstitutet, redogjorde de i skrivelse den 1 april 1953 till chefen för justitiedepartementet för det av de sakkunniga bedrivna arbetet. Enligt de sakkunnigas uppfattning talade vissa skäl för att spörsmålet om en revision av grunderna för regleringsavgifterna nu upptoges till prövning. De sakkunniga hade emellertid ej ansett sig böra ingå på en utredning rörande regleringsavgifterna utan närmare direktiv.

En av de två frågor motionärerna vill få utredda är, i vad mån avgiftslatituden i 4 kap. 14 § vattenlagen bör ändras så, att högre avgifter kan fastställas än för närvarande är möjligt. För bedömningen av detta spörsmål, vilket som redan nämnts behandlades i 1942 års promemoria, torde motivet för inrättandet av regleringsavgiftsinstitutet vara av intresse.

Grunden för nämnda institut belystes i den proposition med förslag till vattenlag, som avlämnades vid 1918 års riksdag. Då lagstiftaren tillerkände vattenkraftintresset tvångsrätt i fråga om vattenreglering, kunde det, enligt vad dåvarande chefen för justitiedepartementet anförde, icke anses obilligt, att samtidigt åt de intressen, som härigenom utsattes för intrång, tillförsäkrades ett skäligen vederlag. Denna tanke har kommit till uttryck i de bestämmelser i 4 kap. 14 § vattenlagen, för vilka ovan redogjorts. I ovannämnda promemoria av år 1942 föreslogs däremot, att vid bestämmande av regleringsavgifter först och främst skulle tas hänsyn till vilka behov, som förelåg inom bygden. Därför skulle emellertid beaktas de omständigheter som enligt nu gällande lag är avgörande vid avgifternas fastställande. En liknande tankegång finnes i det yttrande över nu förevarande motioner, som avgivits av länsstyrelsen i Västernorrlands län. Utskottet kan icke ansluta sig till sistberörda ståndpunkt utan anser vad som i detta hänseende anfördes vid vattenlagens tillkomst böra vara vägledande även för framtiden. Regleringsavgifternas storlek bör alltså bestämmas med hänsyn till vidden av det intrång, som regleringen innebär för bygden, varvid emellertid avgifterna bör bli relativt höga, om regleringen medför betydande vinster för strömfallsägarna. Är storleken av de framtida skadeverkningarna mycket svår att bedöma, bör enligt utskottets mening detta inverka så, att regleringsavgiften blir något högre än vad eljest skulle blivit fallet.

För en höjning av avgiftslatitudens övre gräns talar främst det inflytande regleringsavgifterna rönt av penningvärdets försämring.

Vidare är enligt utskottets mening i detta sammanhang av betydelse, vilken omfattning de allmänna skadeverkningarna av regleringsföretag visat sig äga. Motionärerna har anfört och länsstyrelsen i Jämtlands län och Svenska naturskyddsföreningen bekräftat, att erfarenheten visat att vattenregleringar ofta för den bygd som beröres medför skador och olägenheter, som knappast lämpligen kan kompenseras på annat sätt än genom regleringsavgifter. Utskottet har under en resa, som utskottet i samband med behandlingen av förevarande motioner företagit till vissa sjöar och vatten drag i Jämtlands och Västerbottens län, fått kännedom om några exempel på dylika skadeverkningar. Enligt vad utskottet funnit är dessa ofta väsentliga men i flertalet fall synnerligen svåra att rätt uppskatta i pengar. Ett vederlag för ifrågavarande intrång måste om det skall vara skäligen stort. Det bör enligt utskottets mening vara tillräckligt för att täcka ej blott kostnaderna för vägar, elektrifieringar och andra dylika åtgärder till kompensation av skadeverkningarna av regleringarna. Avgifterna bör vara så avpassade, att de även förslår till att bestrida den verksamhet, som genom naturskyddsorgan m. fl. sker i syfte att begränsa nyssnämnda skadeverkningar.

Tanken att höja övre gränsen för avgiftslatituden har mött gensagor i flera sammanhang. Sålunda framhöll vattenfallsstyrelsen i yttrande över 1942 års promemoria de direkta ekonomiska fördelar, som bygden erhåller genom ökade arbetstillfällen vid byggandet av kraftverk och regleringsan-

läggningar. Samma synpunkt kommer fram i yttrande av Svenska vattenkraftföreningen över motioner vid innevarande års riksdag angående skydd för de norrländska länen mot skadliga verkningar av exploateringen av vattenkraften m. m. (se utskottets utl. nr 34 s. 16). Utskottet håller emellertid för troligt, att det alltid stått klart, att ifrågavarande arbeten skulle lända bygden till nytta. Dock torde böra anmärkas, att automatisering av skötseln av dammanordningar m. m. gjort att behovet av arbetskraft för driften av regleringsdammar och kraftverk, sedan dessa färdigställts, måhända blivit mindre än man tidigare kunnat föreställa sig.

Också andra fördelar för bygden av en vattenreglering har åberopats mot att höja avgiftsmaximum. Kammarkollegiet och Svenska vattenkraftföreningen påpekar betydelsen av fastighetsskatten på regleringsdammar. Enligt anvisningarna till kommunalskattelagen, sådana de lyder efter lagändring år 1950, skall dylik damm taxeras för sig, därvid värderingen sker på grundval av anskaffningskostnaderna, i vilka inräknas jämväl skadeersättningsbelopp samt kostnader för rensningar och skadeförebyggande åtgärder m. m. Också fastighetsskatten på kraftverk bör i detta sammanhang uppmärksammas. Framhållas må, att den fastighet, där kraftverket ligger omfattar även sådan vattenkraft som genom profilreglering eller eljest vid anläggande av kraftverket förflyttats till detta från den fastighet, till vilken vattenkraften ursprungligen hört. Fastighetsskatten på regleringsdammar och kraftverk har i flera kommuner en avgörande inverkan på kommunens ekonomi. Emellertid bör erinras om att regleringsskadorna ingalunda alltid inträffar inom den kommun, där dammen är belägen, liksom ej heller alla de vattenfall, som förflyttats, i outhyggt skick legat inom den kommun där kraftverket uppföres. Frågan hur förmånen av ökat skatteunderlag skall komma andra av skador drabbade kommuner till godo än den där kraftverket eller regleringsdammen ligger har år 1950 för utredning överlämnats till skattelagssakkunniga. Då nuvarande förhållanden ur synpunkten av de bygdeintressen, som knyter sig till vattenregleringsföretag och kraftanläggningar, måste betecknas som synnerligen otillfredsställande, vill utskottet betona vikten av att skattelagssakkunnigas utredning i denna del snarast fullföljes. I anslutning till vad kammarkollegiet anfört rörande fastighetsskatten anser utskottet sig kunna konstatera, att denna med hänsyn bl. a. till nyssberörda förhållanden icke kan anföras såsom något avgörande skäl mot en höjning av regleringsavgifterna.

Det förhållandet att kraftpriserna torde kunna påverkas av en höjning av regleringsavgifterna anser utskottet icke böra utgöra hinder för en lagändring sådan som den med motionerna åsyftade.

Om en höjning av regleringsavgifterna eftersträvas uppkommer frågan, om icke den eftersträfvade höjningen kan nås inom nuvarande avgiftslatitud. Utskottet vill erinra om vad som i detta avseende anfördes i samband med 1944 års lagändringar. Emellertid har, såsom motionärerna, kammarkollegium och länsstyrelsen i Norrbottens län funnit, domstolarna naturligen kommit att reservera översta delen av latituden för mera exceptionella fall.

En mera väsentlig höjning kan enligt utskottets mening icke åvägbringas utan lagändring. Det synes utskottet kunna tas för visst, att en dylik skulle få en avsevärd inverkan på domstolarnas praxis i fråga om fastställande av regleringsavgifter.

Med hänsyn till det anförda vill utskottet förorda, att nämnda avgiftsmaximum höjes. Motionärerna anser att en höjning bör avpassas så, att den uppväger de förändringar i penningvärdet, som skett sedan vattenlagens tillkomst år 1918. Det kan å andra sidan sägas, att då frågan varit föremål för bedömande år 1944 hänsyn endast borde tas till den försämring i penningvärdet som skett sedan dess. Redan sistnämnda försämring motiverar enligt utskottets uppfattning, att maximum höjes till åtminstone fyra kronor, såsom föreslogs i 1942 års promemoria. Huruvida gränsen bör sättas i enlighet med detta förslag eller ännu högre, synes böra bli föremål för skyndsamt utredning.

Den andra fråga, som motionärerna önskar få klarlagd, är i vad mån det är möjligt att skapa en form för att ompröva redan fastställda regleringsavgifter före utgången av den i lagen angivna tjuguarsperioden. På grund av penningvärdeförsämringen hade dessa avgifter nämligen i många fall blivit otillräckliga, då det gällde att utföra de planer som sedan länge funnits för kompensering av regleringens allmänna skadeverkningar med hjälp av avgiftsmedel.

Det framgår icke av motionerna, huruvida motionärerna vill förorda att avgiftsbeloppen skall kunna höjas beträffande sådant regleringsföretag, som redan före ikraftträdande av eventuell lagändring i detta hänseende genom lagakraftvunnen dom fått sin avgiftsskyldighet bestämd och för vilket tjuguarsperioden icke utlöpt. I likhet med de flesta remissinstanser, som yttrat sig i denna fråga, anser utskottet en lagregel, som skulle möjliggöra en dylik höjning med retroaktiv verkan, ingiva betänkligheter.

Annorlunda ställer det sig om motionärernas avsikt är att de domar, som meddelas först efter lagändringens ikraftträdande, skall äga en mera begränsad giltighet än vad som föranledes av nuvarande bestämmelse angående omprövning vid utgången av en tjuguarsperiod. Kammarkollegiet har i detta avseende föreslagit, att omprövning skall kunna ske efter tio år. Vattenlagssakkunniga, vattenfallsstyrelsen och Svenska vattenkraftföreningen har framhållit de olägenheter, som följer av en förkortning av de perioder, för vilka avgiftsbeloppen bestämmas. I detta sammanhang vill utskottet erinra om vad länsstyrelsen i Västernorrlands län anført i yttrande över viss promemoria av vattenlagssakkunniga (se ovan s. 4) angående möjligheterna att bestämma regleringsavgifterna så, att deras värde blir oberoende av penningvärdets förändringar.

I spörsmålet rörande omprövning av redan fastställda regleringsavgifter är utskottet ej berett att ta ståndpunkt. Därest frågan om höjning av avgiftsbeloppens maximum blir föremål för utredning, torde det emellertid vara naturligt, att utredningen får avse även frågan angående avgifternas omprövning.

Vid utredning angående regleringsavgifterna synes ytterligare några spörsmål, vilka ej direkt berörts i motionerna, med fördel kunna tas upp till behandling.

I remissyttranden över 1942 års promemoria uttalade länsstyrelsen i Jämtlands län och vattenrättsdomaren i Norrbygdens vattendomstol, att avgifter borde utgå även vid s. k. korttidsregleringar. Som framgår av kammarkollegiets yttrande över motionerna anser kollegiet att möjligheten att vid dylika regleringar uttaga avgift bör ånyo övervägas. Utskottet delar denna uppfattning.

Det torde vara önskvärt, att utredningen även klargör, vilken innebörd det i 4 kap. 14 och 15 §§ vattenlagen förekommande begreppet bygd bör äga. Kammarkollegiet har i sitt remissyttrande anfört, att detta begrepp ej kan inskränkas till trakten kring regleringsmagasinet utan måste avse även områdena kring det nedanför liggande vattendraget, så långt skadeverkingarna sträcker sig.

Vid utredningen bör slutligen uppmärksammas den av vattenlagssakkunniga och Svenska naturskyddsföreningen berörda frågan om avgiftsmedlens användning. Som framgår av propositionen nr 169/1944 (s. 74) har det icke fastslagits, huru stor del av medlen som skall få disponeras för bygdens allmänna behov. Denna del kunde emellertid, uttalas det i propositionen, i regel bestämmas till minst hälften av avgiftsbeloppen. Det syntes enligt departementschefens mening vara ändamålsenligt att låta Kungl. Maj:t träffa avgörande i detta hänseende. Utskottet har erfarit, att man med ledning av nämnda uttalande på sina håll anser, att hälften av medlen bör reserveras för ersättning i anledning av oförutsedda skador. Vattenlagssakkunniga anser nu, att man för framtiden torde kunna räkna med att någon större del av regleringsavgifterna ej behöver reserveras för dylik ersättning, och Svenska naturskyddsföreningen anser det böra övervägas, om icke medlen skulle kunna omhänderhavas på ett sätt som gör det lättare att utan dröjsmål låta dem komma till användning. Enligt utskottets mening är det önskvärt, att avgiftsmedlen kommer till användning så snart de vuxit till belopp, som kan nyttjas för väsentliga åtgärder. I detta hänseende är initiativ från naturskyddsråd, kommunala organ m. fl. lokala instanser av stor betydelse. Hänsyn till eventuella krav på ersättning för oförutsedda skador synes icke få föranleda att framställningar om utanordnande av medel för bygdens allmänna behov avvisas, därest förstnämnda krav bedömes icke kunna avse mer än jämförelsevis obetydliga belopp.

Av det anförda framgår, att utskottet med anledning av förevarande motioner vill förorda, att ett flertal spörsmål rörande grunderna för utgörande av regleringsavgifter enligt vattenlagen blir föremål för utredning. Utredningen är enligt utskottets mening särskilt trängande i vad den avser höjning av avgiftslatitudens övre gräns. Om den icke kan helt slutföras inom en nära framtid, synes därför förslag i sistnämnda fråga böra avges, innan utredningen av de övriga frågorna blivit färdig.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att riksdagen ville i anledning av motionerna I: 315 och
II: 402 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t
måtte låta verkställa utredning rörande grunderna för ut-
görande av regleringsavgifter enligt vattenlagen jämte där-
med sammanhängande spörsmål samt att Kungl. Maj:t ville
för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen kan
föranleda.

Stockholm den 25 november 1953.

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD.

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Osvald, Lindahl, Ebbe Ohlsson, Boo,
Pålsson, William Ohlsson och Georg Carlsson;

från a n d r a kammaren: herrar Andersson i Mölndal, Nyberg, Anders-
son i Dunker, fru Boman samt herrar Bengtsson i Halmstad, Lindström och
Nilsson i Östersund.